

ZİYA OSMAN SABA'NIN YURDU:EV

*Salim CONOĞLU**

ÖZET

Kültürel bir varlık olarak insanı değerlendiren sosyal bilimciler, mekânın kültür ve insan üzerindeki izlerini araştırmada önemli sonuçlara vardılar. İnsanın doğup büyüdüğü yerin onun bütün hayatında etkili olduğu, bu sonuçların en önemlisidir.

Buradan hareketle bu makalede de, Ziya Osman Saba'nın şiirlerinde ve kişiliğinde mekânın izleri incelenmeye çalışılacaktır. Ziya Osman Saba şiirinin temel taşlarından birisi olan ev, özellikle geçmişi akla getirişiyle bir mutluluk mekânı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ziya Osman Saba, mekân, ev, geçmiş, mutluluk mekânı.

ZİYA OSMAN SABA'S HOMELAND: HOUSE

ABSTRACT

Social scientists, appraising human being as a cultural living creature, have concluded important results in research of space effect on culture and man. That the place man was born and grows up is effective in his all life is the most important among these results.

In this respect, this article studies space's marks in Ziya Osman Saba's poems and personality. The house, being cornerstone of Ziya Osman Saba's poets, is a space of happiness thanks to reminding the past.

Key Words: Ziya Osman Saba, space, house, past, space of happiness.

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, conoglu2000@yahoo.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Giriş:

İnsanla mekân arasında varoluşsal bir ilişki vardır. Doğduğumuz, hayatımızı geçirdiğimiz şehirler/mekânlar hayatın içerisinde bütün tecrübelerimizi, duygularımızı, düşüncelerimizi olgunlaştırır ve bizi hayat karşısında daha dirençli hâle getirir. Diğer yandan, mekânın “bulduğumuz yeri” gösteren önemli bir özelliğe sahip olduğu da ortadadır. Narlı'nın tespitiyle, insanlar önce şehirleri kurarlar ve daha sonra ruhlarını, kurdukları ve artık içinde yaşayacakları bu şehirlere ve mekânlara üflerler. İnsanların yaşadıkları şehirle/mekânla aralarında kurduğu yakınlığın en önemli sebeplerinden birisi de budur: “*Bu yüzden hayatımızın her evresinde mekânın bir anlamda zamanlaşarak ruhumuza üflediği devamlılık vardır. Diğer taraftan, orijinalin ve sonsuz yenilenenin ne olduğu mekânların hafızasında canlı olarak durmaktadır.*” (Narlı 2006:3) Bu bağlamda içinde yaşadığımız dünyayı anlamlandıran genelde şehirlerin ve özelde mekânların/evlerin sadece ahşap veya taş binalardan meydana geldiğini düşünmek doğru değildir. İçinde yaşadığımız, soluk alıp verdiğimiz mekânlar, bizi koruma ve kollama görevlerinin yanı sıra aynı zamanda kültürel ve toplumsal anlamda tüm kazanımlarımıza bir barınak ve sığınak olma görevi de üstlenirler. Bu mekânlar, üzerinde yaşadığımız toprakların tarihine bizden önce tanıklık etmiş ve bu tanıklığı bizden sonra da sürdürmeye devam edecek, yalnızca anılarımızın değil, unuttuklarımızın da içinde barındığı birer hafıza mekânlarıdır.

Mekânın Poetikası adlı kitabında evi her yönüyle ve felsefik bir bakış açısıyla çözümleyen Bachelard, şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Ev, iç mekânın içtenlik değerlerinin fenemolojisini inceleyebilmek açısından hiç kuşku yok ki, ayrıcalıklı bir varlıktır; tabii ki evi bütünlüğü ve karmaşıklığı içinde, eve özgü tüm değerleri de temel değerleri çerçevesinde ele almak koşuluyla. Ev, bize, hem dağınık imgeler hem de bir imgeler bütünü sağlar. ... Çekim gücü olarak niteleyebileceğimiz bir güç, imgeleri, evin çevresinde toplar. Başımızı soktuğumuzu bütün evlerin anularından, oturmayı düşlediğimiz bütün evlerin ötesinde, içtenlikli ve somut bir öz çıkarabilir miyiz? Öyle ki, bu öz, içimizde sakladığımız tüm içtenlik imgelerimizin benzersiz değerlerini sorgulasın? İşte temel sorun bu... Her barınakta, hatta şatoda bile, ilk kozayı oluşturan bu özünü yakalamak; işte fenemeloğun başta gelen görevi.

Bizi, içinde mutluluk duyduğumuz bir mekana bağlayan ince ayrımların her birinin kendi içinde sakladığı derin gerçekliği

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009

belirlemek istediğimizde, bu mekana bağlı ne çok sorunla karşılaşırız! Bir fenemoloğun gözünde ince ayrımlar, önde gelen ruhsal olgular olarak yer almalıdır. Ayrım, fazladan eklenen yapay bir renk değildir. Dolayısıyla, yaşam alanımızı, yaşamın tüm diyalektikleriyle uyum içinde nasıl doldurduğumuzu, ‘bir dünya köşesine’ her gün nasıl kök saldıığımızı gözler önüne sermek gerekir.”(Bachelard;1996:31-32)

Bu bağlamda, mekân insanların ürünü olduğu kadar insanlar da mekânın ürünüdür aslında. Aliş’in tespitiyle, toplumsal yapı ve ilişkiler mekanı anlamlandırmamızı etkilerken, mekanı kavrayışlarımız da toplumsal olanı anlamlandırma biçimlerimizi etkiler (Aliş,2003:23). Kültürel bir varlık olarak insanı değerlendiren sosyal bilimciler, mekânın kültür ve insan üzerindeki izlerini araştırmakta önemli sonuçlara vardılar. İnsanın doğup büyüdüğü yerin onun bütün hayatında etkili olduğu, bu sonuçların en önemlisidir. Nostalji, daussıla, yeniden yaratma gibi farklı derecelerde karşımıza çıkan mekânın sanatsal eserlere de kaynaklık etmesi doğaldır.

Kısaca değindiğimiz bu ilişkiler bağlamında, bu makalede, konularını ev ve aile ilişkilerinden seçen Ziya Osman Saba’nın şiirlerinde ve şiirlerden hareketle kişilğinde, mekânın izleri incelenmeye çalışılacaktır. Ziya Osman şiirinin temel taşlarından birisi olan ev, özellikle geçmişi akla getirişiyle bir mutluluk mekanı olarak değerlendirilmiştir. Kendisini, hâlin(şimdinin) içerisinde sürgün hayatı yaşayan birisi olarak konumlayan Ziya Osman’ın şiirlerinde ev ve evle ilgili temalar, çocuklukta yaşanmış ve bitmiş bir hayatın sembolü olarak kendisini göstermektedir.

İncelemenin sonucunda yazarın, bu mekânlar aracılığıyla bir taraftan geçmişi ve bugünü anlamlandırırken, diğer taraftan da içinde yaşadığı modern zamanlarda hayata tutunabilmek için gerekli olan gücü eski zamanların insana huzur veren ev hayatından toparlamaya çalıştığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Yeniden Doğuşun Kaynağı: Eve Dönüş

İnsanların doğup büyüdüğü ve yetiştiği şehirler ve bu şehirlerin içerisindeki evler, onların hayatlarında ayrı bir önem taşır. Çünkü *“kesilen göbekler bu topraklarda gömülüdür. Daha doğrusu insanın kesilen ilk ölü parçası gömülüdür bu topraklarda”* (Kanter,2001:113-120). Bu bağdan gelen kuvvet, dışarıdayken bile insana içeride olma hali sağlar. Ziya Osman Saba da Bachelard’ın *“kök saldıığımız bir dünya köşesi”* olarak tarif ettiği ev üzerinde düşünen ve çözümlemeler yapan bir şairdir. Ziya Osman’ın şiirlerinde sık sık karşımıza çıkan eve dönüş duygusunu da bu çerçevede

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

değerlendirmek gerekir. Sığındığı/ kaçtığı veya geçmiş yaşantıları hatırladığı zamanlarda sürekli evin içerisinde olan şair, kitle kültüründen kaçarak, yaşamına anlam verecek bir yere geri dönmek ve sığınmak isteğindedir. Özellikle şiirlerinde dile getirdiği şehrin karmaşası ve şehrin insanî değerleri yok eden kimi özelliklerinin vurgulanması onu mazideki eve/ev yaşantısına yönlendiren itici bir güçtür. Bir anlamda geçmişle hâl arasındaki tezat, onun varlığını geçmişte bulmasına sebep olmuştur.

Bachelard, Mekânın Poetikası adlı eserinde: “*Yeni evimizde aklımıza eski evimizin anıları geldiğinde, devinimsiz çocukluğun ülkesine, çok çok eski olan o devinimsiz ülkeye gideriz. Saptamaları yaşarız, mutluluk saptamalarını. Saklanmış anıları yeniden yaşayarak kendimizi avuturuz.*” (Bachelard;1996:36) der. Bu düşünce bir anlamda altın bir çağa geri dönüş arzusunu da akla getirir. Yeni evinde huzur bulamayan insan, huzursuzluk psikolojisiyle, içerisinde sevgiyi, saygıyı, mutlulukları, saflığı ve benzersiz olanı saklayan çocukluk günlerine geri dönmek ister. Ziya Osman da, şiirlerinde sık sık mutlu çocukluk günlerinin yaşantısına geri dönerek avunmaya çalışır. Ziya Osman'ın bu hatırlayışları bir anlamda modern hayatın yarattığı bir takım sıkıntılardan, geçmişe ait şeylerin hatırlanmasıyla, mekânların kazanılmış şeyleri koruyan ve bunları sürekli kılan özelliğine de geri dönmeye vesiledir.

Gurbette olma, dışarıda garip kalmaktır. Bir başka ifadeyle, yaşamaya çalışılan şehirde/toplumda sürekli olarak öteki olarak boy göstermektir. Gurbette olma aynı zamanda yalnızlığı da getirir beraberinde. Ancak kimi zaman gurbet, yalnızlık duygusunu doğurduğu gibi kimi zaman da yalnızlık gurbet duygusuna zemin hazırlar. Bu bağlamda gurbet ve gurbetin besleyip çoğalttığı yalnızlık farklı farklı tezahür edebilir kişilerde: Sevdiklerinden ayrı olma, içinde yaşadığı topluma küsme, kalabalıklara tutunamama, memleketten ayrı olma vb.

Bu açıdan bakıldığında dışarıda yani büyük şehrin insanı boğan gündelik yaşamında ve kalabalıklar içinde kendisini yalnız hisseden şairin, varlığını sürekli içeride yani evde aradığını söylemek doğru olur. Ancak onun şiirinin merkezindeki ev, Abdülhak Şinasi Hisar'ın tespitiyle, çocukluğunda babası ile annesiyle beraber yaşadığı bir evdir (Miyasoğlu,1999:29). Bu bağlamda şairin, kendi içerisinde mükemmel bir nizamı olan çocukluğuna ait evden ayrı geçen günleri soğuk ve ürpertici olarak algıladığını ve algılattığını söyleyebiliriz. Büyük kentin kalabalıkları ve insanı öteleyen ve yok sayan tavrıyla, çocukluğu/çocukluk zamanlarını geçirdiği evin/evlerin dinginliği sürekli bir tezat olarak karşısına çıkar okuyucunun. Çünkü Oktay'ın

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

tespitiyle, şair için dünya ve yaşam bir yabancılaşma alanıdır.(Oktay,1993:1177). Yazar, bu tezat arasındaki gel gitleriyle bir anlamda varlığını sığağın yani eski evinin içinde arar. Sıcak eski zamanların bir anlamda kendisini var eden ve kimlik kazandıran evleri ve köşeleridir. Gurbet ya da “şimdi” ise her zaman soğuk, korkutucu ve ürperticidir. Elbette “evinden” uzak olmak, ve giderek kendisine yabancılaşan büyük bir şehrin içinde yaşamaya çalışmak, hasretli bir kişi için dayanılması güç bir durumdur. Şair, **Sizleri Görüyorum** adlı şiirinde bu durumu şöyle ifade eder:

Sizleri görüyorum, bahçemizdeki çamlar,
Bütün gün gölgesinde oynadığım dost badem.
Derken dallardan, ılık, iniveren akşamlar:
Evine dönen babam, camda bekleyen annem.

Ah, bütün sevdiklerim, bütün kaybettiklerim!
Neyi arayım, yerde kurt, göklerde yıldız mı?
Babam, annem, evimiz, bahçem, çitlenbiklerim,
Sizler rüya mıydınız, sizler yaşadınız mı?(Saba,1991:68)

Çocukluğun merkezde durduğu bu şiirde, akıp giden zaman şaire kaybolup giden evi, evin içerisinde geçirdiği mutlu çocukluk günlerini bir rüya hali içerisinde hatırlar. Rüya, geçmişin kapılarını aralayarak şaire ayna tutar. Bir anlamda rüya, şairin içerisindeki niyeti ortaya koymak için harekete geçirici bir unsur olarak kullanılmıştır. Narlı'nın tespitiyle, onun şiirine egemen olan, karşılıksız sevgi ve içtenlik arayışının ve arzusunun kökeni, çocuklukta tamamlanmamış bir aile saadeti ve hayatın acımasızlığı karşısında içe kapanan nazik bir kişiliktir (Narlı,2007:113-114). Şair, bu mısralarla aslında bir arayış içerisinde olduğunu da orta koymaktadır. Ancak, bütün bu arayışların gelip dayandığı son nokta hiçliktir. Aradığı yakınlığı ve dost sıcaklığını, hesapçı kişiliklerin oluşturduğu şehir mekânları içerisinde bulması mümkün değildir. Çocukluk zamanlarının saadet ve mutluluk dolu evinin yerini alan modern zamanlardaki mekânlar ve bu mekânları paylaşanlar: “penceresiz monadlara dönüşmüş ve şehirdeki her bir obje, daire, Tanpınar'ın ifadesiyle birbirinin ölüsünden dirisinden habersiz küçük bir Babil olmuştur.”(Narlı,2007:24)

Ziya Osman'ı çocukluğunu geçirdiği evlere çeken en önemli sebeplerden birisi evin kendisini güvende hissettiği bir alan olmasıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Nicolai Hartman, bir insan için dayanılması en güç ıstırabın, değersizleşmiş ve büyüü bozulmuş bir ortamda yaşamak olduğunu söyler (Korkmaz, 2004;313). Böyle ortamlarda kişi geçmişe ait bir takım kavramları zihninde canlı tutarak, kişinin benliğinin parçalarını yeniden birleştirmeye imkân verir. Ziya Osman da, kimi şiirlerinde değersizleşmiş ve kendisine sıkıntı veren ortamlarda, mazideki eve ait bir takım kelime ve kavramları zihninde canlandırarak bu parçalanmışlığın önünü kesmek ister. Bu yüzden **Geçen Zaman** şiirinde olduğu gibi kendisini dış dünyanın tehlikelerine karşı korunaklı hissetmek için sık sık bu evleri hatırlar:

Hiç olmazsa unutmamak isterdim!
Eski geceler, sevdiklerimle dolu odalar...
Yalnız bırakmayın beni hatıralar!
Az yanımda kal, çocukluğum,
Temiz yürekli, uysal çocukluğum...
Ah, ümit dolu gençliğim,
İlk şiirim, ilk arkadaşım, ilk sevgim...
-Doğduğum ev! Rahatlayacak içim, duysam
Bir tek kapının sesini.
Arıyorum aklımda bir ninni bestesini...
Böyle uzaklaşayın benden, yaşadığım günler!
Güneş! Getir bir bayram sabahını.
Açılın açılın tekrar
Çocuk dizlerimdeki yaralar.
Hepiniz benimsiniz:
Mektebim, sınıflarım, oturduğum sıralar...
Yalnız hatırlamak, hatırlamak istiyorum.
Nerde kaldı sevgilim, seni ilk öptüğüm gün,
Rengine doymadığım o sema,
Ahengine kanmadığım ırmak.
Bırakıp her şeyi nereye gidiyorum?

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Neler geçmişti aklımdan nedendi ağladığın,
Neydi güldüğün?

Ah, nasıldı yaşamak?(Saba,1991:15-16)

Yukarıdaki mısralardan da anlaşıldığı gibi şair, çocukluğun geçtiği ev ve evin çevresinde yaşanan hayata özlemi ifade etmektedir. Şiirin son mısrasındaki “nasıldı yaşamak?” sorusu da şairin şimdiki zamanı yaşanan bir hayat olarak kabul etmediğini ve yaşanan hayatı bir gurbet hali olarak gördüğünü göstermektedir. Ancak bu gurbetin sırası yitiktir. Hatırlayışlarla dönülen ve tozlu bir perdenin arkasında kalmış geçmiş zamanın geri gelmesine imkân yoktur. Ancak gurbet, sadece bu hatıralardan ve yaşanmışlıklardan uzakta/dışarıda olma hali değildir. Aynı zamanda “yaşa(ya)mamak” onu ürpertmekte ve anın içindeki her bir nesne ona modern zamanlarda yalnız olduğunu hissettirmektedir.

Bu yalnızlık ve gurbet duygusu yazarı kendi iç yolculuğuyla başbaşa bırakır. **Çocukluğum** şiirinde dile geldiği gibi, çocukluk aracılığıyla yapılan bu yolculukta gidilecek olan yer elbette uzakta kalan bahçeler ya da gözünde tüten memlekettir:

Çocukluğum, çocukluğum...
Uzakta kalan bahçeler
O sabahlar, o geceler,
Gelmez günler çocukluğum

Çocukluğum, çocukluğum...
Gözümde tüten memleket,
Artık bana sonsuz hasret,
Sonsuz keder çocukluğum(Saba,1991:23)

Bu mısralarda geçen ve geçmiş yaşantıları anlatan/hatırlatan ifadeler yaptığı iç yolculukta onun geçmişe duyduğu hasreti ve özlemi besleyen/büyüten ifadelerdir. Şair, yaptığı bu yolcuğu sonsuza değin nihayetlendirmeyecektir:

Çocukluğum, çocukluğum...
Habesiz ölen kardeşim,
Mezarı bilinmez eşim,
Her bir şeyim çocukluğum(Saba,1991:23)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Diğer yandan özellikle bazı mısralarda karşımıza çıkan ve yazarın sık sık kullandığı kelimeler, içindeki gurbet duygusunun yoğunluğunu ortaya koymada birer anahtar vazifesi görürler. “Akşam, gece, o sabah, hasret, gözünde tütmek, senelerle rengi solmuş resim vb.” Ama diğer yandan bütün bu yalnızlık ve kimsesizliğine rağmen içinde kimi zaman sılıya dönüşün sevinçlerini büyüttüğünü de görmek de mümkündür. Kalabalık şehirlerde kendisini hayata bağlayan ve yaşama gücü veren en önemli sebeplerden biri budur. Belki de bir daha ele geçmeyeceğine inandığı mutluluğu başka bir yerde aramaktadır:

Bütün günahlarımı affetmiş gibi Tanrım,

Duyuyorum kalbimde tadılmamış sevgiyi.

Ah, sade koşmak istiyorum içimden:

Aradığım diyara bu yol çıkacak gibi (Saba,1991:23)

Eşyalar aracılığıyla ev içi mekâna yönelen şair, sadece evin sınırlı bir alanını kullanır gözüdürken, aslında bu eşyalar ve sınırlı bir köşe aracılığıyla hayatını ve insan ilişkilerini sorgulamaya çalışır. Oda kararırken inen perdeler, kenarına oturan bir minder, genç kızken işlenen bir masa örtüsü, küçük soba, ev içi yaşamının doğal görüntüleridir. Ancak Ziya Osman Saba, gündelik yaşamın bu olağan görüntülerinden bir yaşama biçimi haline getirdiği geçmişe ustaca dönerek, mazide sevdikleriyle bir anlam ifade eden bu eşyaların yaşanan zamanda istediği sıcaklığı kendisine vermediğinden şikâyet edecektir. “**Ne oldu**”, şiiri bu bağlamda eşya ve geçmiş zaman ilişkisini anlamlandırdığı önemli şiirlerindendir. Şair, bir taraftan “Ne oldu?” Sorusunu sorarken aslında bu soruyla şimdiki zaman içerisindeki tutsaklığını da ifade etmektedir:

Odamız kararırken indirdiğin perdeler

-Çarşımın gittikçe artarken gürültüsü

Gelip kenarına oturduğun minder

Genç kızken işlediğin masa örtüsü,

Yeşil abajurlu lambamız,

Küçük sobamız,

Anlatsanız,

Ne oldu o geceler, eski akşamlarımız?

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

Beyaz elbiseler giydiğin zamanlar...
 Niçin yazmadık bir yere satır satır,
 Duvarlar! Ne oldu konuştuklarımız?
 Yüzünün pembeliği, saçlarının örgüsü.
 Ben diyeyim: Kış şarkısı; sen de: Yaz türküsü.
 Ne ettik ömrümüzü(Saba;1991:28)

Yağmurlu Bir Günde adlı şiirinde yukarıda ifade edilmeye çalışılan tutsaklık çok daha belirgin bir şekilde görünmektedir. Şair, yağmurlu bir günde sığınmak zorunda kaldığı evinin penceresinden dışarıyı seyrederken, geriye adım adım dönebilmeyi arzular. Çünkü önünde kendisini mutlu edecek ve geleceğe dair ümitlerini diri tutacak hiçbir şey kalmamıştır:

Dünler, evvelki günler, geçen aylar ve yıllar
 Beni götürseydiler doğduğum eve kadar.
 O evin taşlığında sevinçten ağlasaydım.

Son günümde olsaydım ufak, o kadar ufak
 Ki yavaşça en tatlı bir masala dalarak,
 Ve bir anne dizinde büsbütün uyusaydım(Saba;1991:61)

Şairin şiirlerinde kimi zaman geride kalan kimi zaman da hatıralarda yaşatılmaya çalışılan ev/evler, dönüş izlekleri olarak tabir edilen bir takım kavram ve kelimelerle yeniden halde tasarlanır. Bu temel izlekler, Korkmaz'ın ifadesiyle, sistematik bir şekilde tahrip edilen bellek mekanlarının kaos öncesi ve sonrası 'düzen/huzur/kozmos' durumuna gönderme yapan unsurlardır (Korkmaz,2004:135). **Beyaz Ev** adlı şiirinde saflığı, mutluluğu ve huzuru sembolize eden beyaz renk aracılığıyla huzura işaret eden şair, bu kelime aracılığıyla asıl düzenin ve huzurun nerede saklı olduğu konusunda da ipuçları vermektedir. Bu şiirde huzurlu bir eve ve aileye mensup olmak isteyen şair için dağ yamacına kurulu olmasını arzu ettiği ev, bir anlamda dış dünyanın tehlikelerine karşı kendisini koruyacak olan bir liman görevi de üstlenir:

Gözlerimin önünde hep aynı beyaz ev,
 Her dağ yamacına kurduğum,
 Beliren her su kenarında,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/3 Spring 2009*

Pembe damlı, yeşil pancurlu, balkonlu
Balkonuna tırmanan sarmaşık.
Gece, pencerelerinden sızacak ışık,
Kışın tütecek bacası.

Kapıyı ittiğimde çalacak bir çingirak.
-Duyuyorum o sesi şimdiden, berrak-
Gececeğin yol, çıkacağın üç basamak,
Ellerinden sıyrıp atacağın eldiven,
Her halin, gülüşün, kokun, bütün ruhunla sen!
Ah! Bütün bir ömür bırakmayacağım el,
Okşayacağım saç, dinleyeceğim ses,
Bakmakla doymayacağım yüz...
Açık pancurlardan o gün dolacak gündüz,
O günkü hava (Saba,1991:20)

Şiirin en önemli özelliklerinden birisi Kaplan'ın tespitiyle, varlığın çiplak bir şekilde anlatılışdır. Varlığı olduğu gibi gösteren sadelikten hoşlanan şair, saadet duygusunun çerçevesini teşkil eden varlıklarla elle tutulur bir dünya meydana getirir.(Kaplan,1990:411) Beyaz Ev şiirinde, özellikle Kaplanın işaret ettiği geçmişini yansıtan bir takım kelimeler üzerinde de durmak gerekir. Bu kelimeler yazara kaynağını mazideki evden alan zengin bir imge dünyasının kapılarını da aralarlar. Yemek odası, kiler, raflarda reçeller, sürahide ışıldayan su, çardaktaki yağmur vb. yazar için sadece bir huzurun arayışı değil aynı zamanda çocukluğunu geçirdiği evin zihninde kalan görünümüdür. Şairin hafızasında daima canlı kalan bu görünüm, aşk duygusuyla bir araya gelerek, mutlu ve mesut olunabilecek bir yuva hayaliyle birleşmektedir.

Bir Ölünün Arkasından adlı şiirinde, evin kendisi için taşıdığı anlam yükünü oluşturan, bir ölünün arkasından konuşan ve onu az daha yaşatmak isteğinden bahseden şair, ev içi mekânın ayrılmaz bir parçası olan eşyalar aracılığıyla bir problemi ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu problem, eşyalarla arasında bir yakınlığın tesis edildiği ölünün belki de erken ölümünün şairin idrakinde

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

meydana getirdiği büyük boşluktur. Ölümle, boş kalan eşyalar arasında bir ilgi kuran şair, dünyayı ya da mekânları dolduran eşyaların/nesnelerin de ancak yakınları aracılığıyla bir anlam ifade ettiğini dile getirir:

Ey ölü, az daha yaşatmak isterdim seni,
 Habersiz bırakıp gittiğin evde.
 Giysen hazır duran terliklerini,
 Odalarda dolaşsan, öksürsen,
 Toplasan bu yaz da bahçende yemişleri,
 Az daha ömür sürsen.
 Gözlerimin önünde hep boyun posun,
 Nasıl girerdin şu kapıdan, memnun,
 Şu iskemleye otururdun.
 Avuçlarımda, ılık, el sıkışın,
 Bana bakışın...
 Nasıl uzatırdın bana şu sürahiyi?
 Seyrederdik uçan bulutları, geçen gemileri.
 Nasıl son defa konuştuğun, son defa güldün?
 Nasıl öldün?
 Nasıl öldü, Yarabbim, nasıl öleceğiz?
 Hangi sonsuz geceler, iklimler geçeceğiz,
 Bundan sonra da bir gün aynı sofrada
 Oturacak mıyız bir daha? (Saba, 1991:24)

Evin içerisindeki hayattan mutlu olduğu anlaşılan şair, bu şiirde sadece evi ve evin içerisindeki eşyaları anlamlandıran bir insanın ölümünün ardından duyduğu iç huzursuzluğunu vurgular. Ancak insanın olmayışı tek sıkıntı değildir. Şiirin son mısralarında da ifade edildiği gibi, ölen kişiyle hâlin içerisinde bir araya gelmelerinin mümkün olmadığı farkına varan huzursuz ruh, kendi kendine “Bundan sonra da bir gün aynı sofrada; Oturacak mıyız bir daha!” sorusunu sormaktan da kendini alamaz. Ancak bundan sonra oturulacak sofraya elbette hâlde değil ahrettedir.

Evi anlatırken eve yüklediği anlamlarla, evin odalarını anlatırken odaya yüklediği anlamlar örtüşür Ziya Osman’ın. Odanın

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/3 Spring 2009*

içerisindeki eşyalar, şairi geçmişe götüren bir el olarak düşünülür. Eşyalar aracılığıyla geçmiş yaşantıların hatırlanması, aynı zamanda omuzlarındaki hayatın pençesinin ya da yükünün bir nebze olsun hafiflemesine yardımcı olur. Şairdeki darlığı ya da sıkıntıyı doğuran şey elbette dışarıdır. Şair, bu darlığı/sıkıntıyı aşmanın yolunu eve ve evin odalarındaki eşyalara sığınmakta bulmuştur. Üstelik odanın içindeki saat sesi her saniye içerisinde mahkûm olunan bu dünyadan ayrılma zamanına biraz daha yaklaştığını **Bir Oda, Bir Saat Sesi** adlı şiirinde şöyle ifade edecektir:

Bir oda, içinde bir saat sesi
Hayatın sırımdan giden pençesi,
Ve beni maziye götüren bir el,
Eski günlerimiz, sessiz ve güzel...
Bulduğum kayıplar, her günkü yerin,
İşte konsol, ayna, köşe minderin,
Seccaden, tespihin, namaz başörtün.
Bir şey değişmemiş, sanki daha dün.
Yine ortancalar altı camının,
Dışarıda sükunu yaz akşamının,
Bahçemiz sulanmış, ıslak her çiçek.
-Kapı çalınacak, babam gelecek...(Saba,1991:27)

Dünyanın sınırları içerisinde kendisini hapsolünmüş gibi hisseden şair, **Toprağım** şiirinde, bu hapisliğin ya da gurbet duygusunun tetiklediği yalnızlık ve acı bir duyguyla bir akşam vakti, ezan saatinde Eyüpsultan'da bir evde olmak ister. Eski ev aynı zamanda şairin modern zamanın sembolü olan apartmanlardan şikâyetçi oluşunun da bir göstergesidir. Eski ev, etrafında sıcaklığı, sevgiyi, saygıyı akla getiren bir hayat biçiminin oluşmasına katkıda bulunur. Bu evin ortadan kalkması, çevresinde meydana getirdiği hayatın da insan zihninden silinmesi anlamına gelir. Ölümle hayatın iç içe olduğu bu mısralarda, Ziya Osman, artık hayatta olmayan yakınlarına yakın olmak ve böylece gündelik hayatın sıkıntılarını bir nebze olsun azaltmak için gece ve gündüz ölümle hayatın iç içe yaşandığı böyle bir evde toprağın gözlerine yakın olmasını isteyerek yaşamak ister:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Ne kadar istiyorum, akşamleyin, ezanda,
 Eski bir evde olmak, orda, Eyüpsultan'da;
 Bir yanda ölmüşlerim, bir yanda kalanlarım.
 Duyayım: Gece, gündüz, hayat, ölüm iç içe,
 Dallara konan karga, camımı vuran serçe,
 Toprakta yatan annem, eli dizimde karım(Saba; 1991:36)

Mutluluğu çok küçük şeylerde arayan şairin gerçekleşmesini arzu ettiği tek şey, iki odalı bir kulübeciktir. Bütün isteği bundan ibarettir. Bu istek, tevekkül, kanaat ve tevazunun ifadesi değildir sadece. Daha öncede ifade edildiği gibi, şair için en güç ve en ıstıraplı şey büyüğü bozulmuş bir ortamda yaşamaktır. Ziya Osman, böyle bir ortamda **Evim, Karım, Çocuğum** şiirinde olduğu gibi, kimi zaman geçmişe ait büyüğü zamanları ve mekânları hatırlayarak kaybolmaya başlayan benliğinin parçalarını birleştirmeye çalışırken, kimi zaman da dış dünyanın tehlikelerini bertaraf etmek için mazideki eve benzeyen bir evi zihninde canlandırarak bir anlamda parçalanmışlığın önünü kesmek ister:

Şu fakir mahallede bir göz evim olsaydı,
 Nasıl sevinç içinde çıkardım şu yokuşu.

Arkadaşlık ederdi yolda ihtiyar komşu.
 Nasıl hafif gelirdi eve taşıdıklarım.

Kapıyı ben çalmadan açıverirdi karım.
 Her akşam tekrarlardım onun güzel adını.

Boynuma atılarak: "baba!" derdi çocuğum.
 Onu göğsüme basıp cevap verirdim: "Yavrum."
 (Saba;1991:37)

Dış dünyanın acımasızlığından ve zorluklarından eve sığınan şairin ruh halini en iyi ifade eden şiirlerinden birisi de **Sabah** şiiridir. Hayatın yeniden canlandığı bir zaman dilimi olan sabah ve sabah

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/3 Spring 2009*

saatleri, içinde yaşamaktan pek de mutlu olmayan şair için yarım kalan bir rüya hali olarak değerlendirilir:

Sükûn dolu gecene Rabbim, doymadık henüz!

Sabahınla her rüya yine kalacak yarı.

Köşede elbiseler, kaygımız, üzüntümüz,

Çiğnemek yeni baştan kaldırımları

İlk tramvay çanları işitilir uzaktan,

Bu sesle dertlerimiz birer birer ayılır.

Ufkun karanlığında beliren bir çatlaktan,

Sarı bir duman gibi sabah şehre yayılır.

Ve bizler daha sessiz, daha bezgin her günden.

Seyrederiz her sabah bakınarak yukarı,

Evler, apartmanlar, minareler üstünden

Uzak, uzak yollara süzülen bulutları.(Saba;1991:45)

Oda adlı şiirinde de yukarıdakine benzer bir ruh hali hâkimdir. Ancak bu defa içerisinde sevdiğiyle birlikte bulunduğu odayı bir sevgi barınağı/sığınağı olarak düşünür. Dış dünyadan tamamen yalıtılmış, sakin ve sessiz odadaki eşyalar da bu sessizliğe aynı duyguyla refakat ederler:

İndir perdelerini şu biten günümüzün,

Kapıyı sen kilitle, sen yanı başımda kal!

Eşikte can veriyor, dinleyelim, o kartal,

Berber dinleyelim sustuğunu gündüzün.

Akşam saçaklarında kuşlardan gelen hüznün

Oluklarda yağmurun mırıldandığı masal.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Odanın loşluğunda sessiz açılan mangal:
Doğan bir mehtap gibi ılık ve pembe yüzün

Perdeler, o teselli uzak göklerden inen,
Son gürültüler artık, son tramvay, son tren.
Odamıza sığındı, sus, ruhu bir öksüzün.

Duyulmaz oldu şehir...Perdeler ve dört duvar.
Bir su sesi, bir saat, çinkoda tıkırtılar,
Kalbim! Saçaklardaki kuşlardan gelen hüznün.(Saba;1991:60)

Ziya Osman, **Bir Kapı** adlı şiirinde çocukluğuna aralanan bir kapıdan söz eder. Gece vakti, karanlık gözlerini dolduruncaya dek eski bir hasır üzerinde bir göz kadar aralık bir kapı açılacağı hayaliyle bekleyen şair, eğer bu kapı açılacak olursa içerisindeki her eşyanın tanıdık olacağından söz ederek, orada hatıraların sandık sandık dizili olduğunu belirtmekten geri durmaz. Ama asıl önemlisi, bir annenin ellerinin sedef düğmelerini tek tek ilikleyerek naftalin kokan, beyaz ve serin bir gecelik giydirecek olmasıdır:

Bu gece, gözlerini doldurunca karanlık,
Bekle, bir eski hasır üstünde yalınayak.
Bekle...Bomboş odana bir ışık uzatarak
Bir kapı açılacak, bir göz kadar aralık.

Bak o kapıdan, orada her eşya bir tanıdık.
Kat kat kederlerinden soyunup çırlıçıplak,
O kaybolmuş dünyanı bir an bulur gibi bak:
Bütün hatırların dizili sandık sandık.

Hemen başına çekme bir minder yastığını,
Duy orda bir temasın sana yaklaştığını,
İçine yavaş yavaş yayılsın bir serinlik.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Sedef düğmelerini ilikleyerek,
Bir annenin elleri tenine giydirecek,
Naftalin kokan beyaz ve serin bir gecelik.(Saba,1991:62)

Açılacak kapıdan görülecek şeyler, en saf ve en mutlu olunan zamanları gözler önüne serecektir. Ancak açılacak bu kapının bir anahtarı yoktur. Her şey kendi kendine olacak ve kapı yine kendi kendine şairin yüzüne kapanacaktır. Oraya tekrar dönülmesine imkân yoktur. O zamanda yaşanan mutlulukların tadı hala damağındadır şairin. Ne yazık ki bu mutlulukların tekrar yaşanması mümkün değildir. Kapıdan ilerisi sadece görülecek ve sadece özlem duyulacaktır. Çünkü şair artık dışarıdadır.

Bachelard, odaya sığınmayı kabuğa çekilmek olarak değerlendirir. (Bachelard,1996:43) Kabuk sanatçının özgür, rahat ve asude olduğu yerdir. Şair, **Her Akşam Bu Odada** adlı şiirinde tıpkı Bachelard'ın söylediği gibi kabuk olarak da değerlendirilebilecek odasına çekilerek dışarısının kendisini hüzne bozduğu zamanların sıkıntısını daracak bir odada ortadan kaldırmaya çalışacaktır. Bu şiirde tarif edilen oda, gündelik hayatın sıkıntılarından kaçıp sığınılan bir mekândır. Şair, bu oda sayesinde, bu odayı paylaştığı kişilerle mesut olunan zamanların kıymetini daha iyi anlar ve odayla sevdiği kişileri aynı düzlemde buluşturur. Oda bir bakıma şairin içinde yaşadığı nesnelere dünyasında aidiyet bilincini sağlayan ve hayata her şeye rağmen tutunmasına yardımcı olan bir unsur haline dönüşmüştür:

Daha çok anlıyorum kıymetini
Her akşam bu odada buluşmamızın
Farkında olmaksızın o kadar mesut,
Dereden tepeden konuşmamızın

Dinlemek böyle saatlerce, sözünü,
Görebilirken daha yüzünü.
Bırakmak istemiyor elim elini.
-Sallamadan ah hiçbir veda mendilini.-
Seyretmek, beşiğinde şu çocuk uykusunu,
Acı gün göstermeden, dağıtmadan sürüyü,
Ayırmadan, Allahım, anadan kuzusunu.(Saba,1991:86)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Artık Günlerimiz adlı şiiri, onu hayata bağlayabilecek saadet dolu bir ev düşüncesinin dile geldiği şiirlerdendir. Bu evin içerisinde bütün bir hayat vardır. Ziya Osman, dışarıdaki hayatın sadece mutlu ve yaşanır taraflarını bu evin içerisinde bir araya getirmiştir. Ev, öylesine saadet doludur ki, alın teriyle kazanılan bir parça ekmek bile akşam sofrada daha mübarek ve daha leziz olacak, günleri daha bahtiyar geçecektir. Bir anne, çocuk ve babanın resmedildiği bu huzur ve mutluluk tablosunda baba, takvimin yaprağını her çevirişinde zamanın akışı onu incitmeyecek aksine akşamlar daha pembe, günler altın ışıklar altında geçecektir. Akşamın pembe renkle tasvir edilmesi, duygunun ve saf sevginin rengi olan pembeyle şairin neyi amaçladığını da göstermektedir. Hayallerin ve korunma duygusunun pekişmesinde etkin olan pembe renk, şairin sakinleşmesinde ve bu evde kendisini korunaklı hissetmesinde önemlidir:

Artık günlerimiz böyle bahtiyar geçecek...
 Her akşam soframızda daha taze, daha mübarek,
 Göz nuru karşılığı kazandığım şu ekmek.
 Her akşam bu odada artık biz de üç kişi,
 Sen, ışığın altında, dizinde bir elişi,
 Çocuğumuz iterken yerde oyunağımı,
 Kalkıp koparacağım takvimin yaprağını.
 Sonra düşüneneğim: Ne kadarsa günümüz,
 Gececek pembe akşam, altın ışıklı gündüz,
 Ağaçta filiz, yuvada kuş, dallarda çiçek,
 Bizim de aramızda bu çocuk büyüyecek.(Saba, 1991:117)

Herkesin Evi İçin şiirinde de, dış dünyanın karanlık, uğursuz ve çirkin yüzünün içeriye kabul edilmeyeceği bir ev düşüncesi vardır. Bu şiirde de Ziya Osman hayatın sadece mutlu taraflarını bu evin içerisinde toplamıştır. Daha doğrusu böyle olmasını arzu ettiği bir ev düşüncesi hâkimdir mısralara. Her akşam sokağın köşesini döner dönmez yeşil boyası dökülmüş ama camları pırıl pırıl bir ev karşılayacaktır onu. Kapının çingırağı çalar çalmaz bir çocuk “babacığım” diye atılacak, karısı koşuşturacaktır. Evin içi huzurludur, dingindir. Karanlık ve soğuk dışarıda kalacaktır:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/3 Spring 2009*

Dirlik, füzen, sağlık,
İç rahatlığı, gönül huzuru,
Bir çift küçük odası, avuç içi sofası
Üzerinden eksik olmasın
Ölmüş anamın duası
Doğacak çocukların uğuru...
Allahım! Şu sokakta birbirine sokulmuş,
Sıvası dökülmüş, kopmuş kaplaması, Kulübesi, konağı,
bodrum, tavan arası,

Her evin dumanı yükselir sana doğru.(Sava, 1991:154)

Evlenmek aynı zamanda bir ailenin sorumluluğunu yüklenmektir. Bu beraberinde kişinin serbest davranmasını kısıtlayan bir takım yasakları da getirecektir. Ancak Ziya Osman Saba, evliliğin bireysel bir sınırlama anlamına geldiğinden söz etmez. Ona göre bu durum saadeti bir kat daha perçinler. Bu yüzden ailesiyle birlikte eve/odaya kapanır. Günlük hayatın koşuşturma içinde geçen ve insan hayatını tüketen şartlarından uzaklaşıp, evin içerisinde ailesiyle birlikte huzuru bulabileceğini düşünür. Eve ya da odaya kapanmak şair ve ailesi için korunaklı bir kabuğun içerisinde yaşamakla aynı anlamı taşır. Ev ya da oda her ne kadar yaşama alanı olarak insan için kapana sıkışmış hissi uyandırır da Ziya Osman Saba için özgürlüğün ve huzurun yaşandığı tek mekân olma özelliğini sonuna kadar devam ettirir.

Şair, **Misakımilli Sokağı No.37** adlı şiirinde de geçmişte mutlu olduğu evi adresiyle somutlaştırarak, bu saadet ve huzur köşesinin nasıl olduğuna dair ipuçları verir:

Ah, şimdi hatıralar mahallesinde

Misakımilli sokağı No.37

Orası bütün evler, bütün ömür içinde.

Mesut olduğumuz evdi.(Saba,1991:118)

Bu ev şairin deyimiyle bir gönül sarayı, bir aşk yuvasıdır. Akşamları inen yoğurtçularıyla, gece yarısı bozacıların sesleriyle inleyen, bir havagazı fenerinin rüzgârda bir açılıp bir kapanan ışığıyla, Arnavut kaldırımlarıyla bu sokak, sadece şairin evinden ibaret değil aynı zamanda mekânın kolektif bilince katkıda bulunduğu bir eski zaman mahallesidir. Ne yazık ki geçen zaman sadece eski evi değil

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

aynı zaman da ilişkilerin sıcak ve daha dostça yaşandığı ve bir kültürün, yaşama biçiminin göstergesi olan mahalleyi de ortadan kaldırmıştır.

Şairin bu şiirde dile getirdiği ev ve eve bağlı mahalle ortamı Cansever'in tespitiyle, kolektivite ile en yoğun ilişki kurmanın yoludur. İnsanları dev apartman bloklarına sıkıştıran ve insanın kolektivite ile özel, bilinçli ilişkisini imkânsızlaştıran yaşama biçiminin kolektif bilince katkıda bulunmasına imkân yoktur (Cansever,2006:95).

SONUÇ

Sonuç olarak, şiirlerinin büyük bir kısmında evleri ve odaları şiirinin merkezine alan Ziya Osman Saba'nın şiirlerinde ve kişiliğinde çocukluğuna ait mekânların izleri oldukça baskın bir durumdadır. Şair, kitle kültüründen kaçarak, yaşamına anlam verecek bir yere geri dönmek ve sığınmak istediğindedir. Şiirlerinde özellikle vurgu yaptığı şehrin/dünyanın/hayatın karmaşası ve insani değerleri yok eden kimi özelliklerin vurgulanması onu eve yönlendiren itici bir güçtür. Bir anlamda modern zamanların karanlık ve soğuk yüzüyle geçmişte kalmış evlerin munisliği ve sevecenliği arasındaki tezat, onun varlığını evin ve odaların içerisinde bulmasına ve evi yurt tutmasına sebep olmuştur.

Ziya Osman'ın şiirlerinde evler, geçmişiyile, tarihiyle ve bütün yaşama biçimiyle kendisini gösterir. Şair, evler aracılığıyla geçmiş ve bugünü anlamlandırırken, diğer taraftan da içinde yaşadığı modern zamanlarda hayata tutunabilmek için gerekli olan gücü eski zamanların insana huzur veren ev hayatından toparlamaya çalışır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

KAYNAKÇA

- AKYOL, Gizem (2005). **Cahit Külebi ve Yavuz Bülent Bakiler'in Şiirlerinde Anadolu ve Anadolu İnsanı**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- ALPASLAN, Gonca Gökalp, "Behçet Necatigil'in Şiirlerinde Mekânın Poetikası" Türk Bilig Dergisi, s.5(2003)
- ALİŞ, Şehnaz(2003). **Behçet Necatigil ve Şiirin Ev Hali**, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- BACHELARD, Gaston, **Mekânın Poetikası**, (Çev: Aykut DERMAN) Kesit Yayıncılık, İstanbul 1996.
- CANSEVER, Turgut, **İslam'da Şehir ve Mimari**, Timaş Yayınları, İstanbul 2006.
- KANTER, Fatih, "Yavuz Bülent Bakiler'in Şiirlerinde Sivas", Türklük Bilimi Araştırmaları, 10(2001), s.113-120.
- KAPLAN, Mehmet, **Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- KORKMAZ, Ramazan, **Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri**, Türksoy Yayıncılık, Ankara 2004.
- MİYASOĞLU, Mustafa, **Ziya Osman Saba**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- NARLI, Mehmet, "Mekânsız Şiir", Hece Dergisi, 2006.
- NARLI, Mehmet, **Şiir ve Mekân**, Hece Yayınları, Ankara 2007.
- OKTAY, Ahmet, **Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- SABA, Ziya Osman, **Bütün Şiirleri, Geçen Zaman-Nefes Almak**, Varlık Yayınları, İstanbul 1991.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*